

Wandeling 2

Halte 10: Nieuwkomers uit de nieuwe EU-landen

De economische migratie uit Oost-Europese landen stamt al uit de vooroorlogse jaren (denk aan de Polen en Hongaren die voor en tussen de twee Wereldoorlogen vooral in onze mijnen tewerk gesteld werden). Met de oprichting van de communistisch Oostblok en het uitbreken van de Koude Oorlog zou migratie sterk aan banden worden gelegd. Economische migratie (in het begin uitsluitend illegaal) zou pas weer op gang komen rond 1990, met de val van het Oostblok. Tussen 1994 en 2004 neemt de migratie uit de nieuwe EU-lidstaten toe met meer dan 100%: van 8.468 tot 18.392 migranten. In tegenstelling tot de gastarbeiders van vroeger gaat het om zowel mannen als vrouwen, en vooral om tijdelijke migratie.

Wanneer in 2004 **tien Oost-Europese lidstaten tot de EU** toetreden (Polen, Cyprus, Malta, Estland, Letland, Litouwen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije en Slovenië), en in 2007 ook nog Roemenië en Bulgarije, komt alles in een stroomversnelling terecht. Toetreding tot de EU houdt immers ook een vrij verkeer van kapitaal, diensten, personen en arbeid in. Om de arbeidsmarkt niet te laten 'overspoelen' door buitenlandse arbeiders, beslist België echter 'overgangsmaatregelen' in te bouwen. Enkel mensen uit Cyprus en Malta mogen hier ook al direct komen werken. Mensen uit de tien andere lidstaten mogen hier – zoals elke EU-burger – in principe wel komen wonen (er is 'vrij verkeer van personen'), maar ze kunnen hier enkel blijven als ze ook een inkomen kunnen verwerven. En daar knelt het schoentje, want om haar arbeidsmarkt te beschermen heeft België het 'recht op arbeid' nog *niet* opengesteld voor de 8 nieuwe lidstaten en Roemenië en Bulgarije. Wat maakt dat Polen, Hongaren, Bulgaren e.d. zich hier slechts in beperkte gevallen permanent kunnen komen vestigen.

Een eerste groep zijn de *seizoensarbeiders*. Sinds 1994 kan een Belgische werkgever een vergunning aanvragen om mensen uit de nieuwe EU-lidstaten tijdelijk naar hier te halen om seizoensarbeid te doen (bijvoorbeeld appelpluk). Het gaat dan om een periode van minimum drie en maximum 4,5 maanden. Binnen de seizoenarbeiders zijn de Polen de grootste groep (in 2004 979 van de 1003). Ze hebben stilaan de asielzoekers verdrongen, die vroeger dit werk deden (denk aan de Siks in Sint-Truiden).

Een tweede groep zijn mensen die in eigen land een contract hebben met een werkgever, maar door die werkgever '*gedetacheerd*' worden om werk te gaan doen in België. De werknemer krijgt hier hetzelfde loon als zijn Belgische collega's, maar de sociale zekerheidsbijdragen moeten in het eigen land betaald worden door de plaatselijke werkgever. Daardoor is de nieuwe EU'er voor de Belgische werkgever goedkoper. Het storten van de sociale zekerheidsbijdragen in de thuislanden is moeilijk te controleren en gebeurt niet altijd.

Een derde groep zijn mensen die *in het thuisland ingeschreven zijn als zelfstandige*, maar als zelfstandige hier in België een job komen doen. Zelfstandigen uit de nieuwe EU-lidstaten komen – net als in het thuisland geregistreerde werkgevers – goedkoper uit: het kostenvoordeel zou tot 25% oplopen.

Een vierde groep zijn nieuwe EU'ers die hier *in België zijn ingeschreven als zelfstandige*, en hier dan ook een job doen als zelfstandige. Deze persoon moet hier ook belastingen en sociale zekerheidsbijdragen betalen. Hier duikt dan vaak het fenomeen van 'schijnzelfstandigen' op. Poolse werknemers komen werken voor een baas in België, maar krijgen een minderheid van de aandelen in het bedrijf. Daardoor worden ze zogezegd 'zelfstandig' (en kunnen ze dus wettig werken) maar de werkgever sluit wel een contract met hen af, bepaalt loonsvoorwaarden per uur en arbeidstijden. De uurlonen zijn vaak laag en de belofte van de werkgever, om sociale zekerheidsbijdragen te betalen, wordt vaak niet nagekomen. Maar de Belgische werkgever moet geen sociale zekerheidsbijdragen betalen, dus komt de loonkost voor hem ook goedkoper uit.

Een vijfde groep zijn mensen die *als werknemer werken voor een Belgische werkgever*. Dat kan zoals gezegd enkel in het kader van een aantal 'knelpuntberoepen'. De werkgever moet hier een arbeidskaart voor aanvragen, en met die kaart kan de werknemer één jaar in die job werken. Na het jaar kan de kaart verlengd worden. Op basis van dit werk kan de nieuwe EU'er, na een paar jaar werken, wettig verblijf krijgen. Als dat geregeld is, heeft hij geen arbeidskaart meer nodig en kan hij werken binnen eender welke job. De Pool die werkt binnen een knelpuntberoep, krijgt hiervoor uiteraard hetzelfde loon als zijn Belgische collega's. De Polen vormen binnen deze groep zoals gezegd de grootste groep, gevolgd door de Slovaken en Slovenen.

Een zesde groep zijn mensen die hier *'illegaal'*, in het zwart aan de slag zijn. In sommige categorieën komt het nog veel voor. In de landbouwsector en de bouw bijvoorbeeld. Zo'n 40% van de illegaal werkenden daar zou afkomstig zijn uit de nieuwe EU-lidstaten. Ze zijn vaak aan een veel lager loon tewerk gesteld dan hun Belgische collega's, wat het voor de Belgische werkgever interessant maakt. Voor een illegale ongeschoolde arbeider ligt de kostprijs op ongeveer 6 à 7 euro per uur. Ter vergelijking: het wettelijke minimumloon voor ongeschoolde arbeid in de bouw lag in 2006 op 11,14 euro per uur. Zwartwerk wordt vaak gevonden binnen het eigen netwerk: werk wordt vaak gedeeld of men wisselt elkaar af op dezelfde job. Zo gebeurt het bijvoorbeeld dat iemand hier drie maanden werkt (wat vaak voldoende is om één jaar in Polen van te overleven) en nadien de job laat overnemen door een zus, die de volgende drie maanden uit Polen overkomt. Het gebeurt daarbij ook dat men werk krijgt via (legale) Turkse, Marokkaanse of Poolse ondernemers, die vaak minder goed betalen dan Europese werkgevers. Zo ligt hun gemiddelde uurloon op een bouwterf rond de vier euro, waar dat bij Europese werkgevers rond de 7,5 euro is. De uurlonen komen ook onder druk door de komst van andere migranten uit nieuwe EU-lidstaten of uit de voormalige Sovjetunie. Zo zouden zwartwerkers uit Oekraïne en Bulgarije bereid zijn tegen 3 à 4 euro per uur te werken.

Ook poetsvrouw is een typische 'zwarte' job. Schoonmaakster is geen knelpuntberoep (vaak net *omdat* er zoveel mensen illegaal in aan de slag zijn) dus die arbeid kan enkel in het zwart gebeuren. Met de invoering van de dienstencheques werd het veel goedkoper een 'legale' poetsvrouw aan te nemen, waardoor de 'illegale Poolse poetsvrouwen' het zwaar te verduren kregen, en zwartwerk vinden steeds moeilijker werd.

Poolse migratie

De belangrijkste groep Oost-Europeanen in Antwerpen zijn de Polen. Officieel zijn er **4.312** Polen ingeschreven in Antwerpen; ze vormen zo de vierde grootste groep niet-Belgen. Polen zijn naar hier gekomen in verschillende golven.

Poolse migratie: verschillende golven

De eerste Pool die zich in onze gewesten vestigde, stamt uit 1241. Maar de **eerste golf** Polen die naar België trekt, is veel later: rond 1830. Polen was toen bezet door Rusland, Oostenrijk en Pruisen. Tijdens de Novemberopstand probeerden de Polen echter hun onafhankelijkheid af te dwingen. Dat werd neergeslagen door het Pruisische en Russische leger. Door de repressie die daar op volgde vluchtten veel Polen weg, onder andere ook naar België. Hier werden ze vaak met open armen ontvangen. België was net onafhankelijk geworden van Nederland. De Nederlandse Willem I had nog geprobeerd het Russische en Pruisische leger op te roepen om onze onafhankelijkheidsopstand neer te slaan, maar die hadden het te druk met... Polen. Een beetje dank zij Polen dus dat België onafhankelijk is kunnen worden.

Een **tweede golf** Polen zou naar België komen einde negentiende, begin twintigste eeuw. Getroffen door de armoede, hongersnood en werkloosheid zochten steeds meer Polen hier werk. Dat vonden ze vooral in de mijnbouw, het zware werk in de ijzerfabrieken en de landbouw. Velen namen ook deel aan de aanleg van het kanaal Antwerpen-Luik. In de jaren dertig was 35% van alle 16.000 buitenlandse arbeiders van Poolse afkomst. De meeste Polen zouden zich gaan vestigen in mijnbekkens en fabrieksdorpen: Charleroi,

Luik, Genk en Bergen. In Brussel, Antwerpen en Gent zouden zich vooral Poolse studenten vestigen, en joodse Polen die vluchtten voor de jodenvervolging.

De Polen zouden zich al snel gaan organiseren in België. Vooral in Brussel werden veel Poolse culturele en religieuze verenigingen opgericht. In januari 1926 zag de Poolse Katholieke Missie het licht.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zouden de aanwezige Polen zich ook inzetten in de strijd tegen de Duitse bezetter. De Eerste Pantserdivisie onder leiding van de Poolse generaal Maczek bevrijdde onder meer Ieper, Gent, Lokeren en Sint-Niklaas. Ze leverden ook zwaar strijd om Antwerpen.

Tijdens de Koude Oorlog zou de migratie uit Polen zoals gezegd stil liggen. Vanaf 1946 was het zo goed als onmogelijk om de grensposten in Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije te passeren zonder geldig reisdocument. Een **derde golf** komt pas op gang tegen het einde van de Koude Oorlog. Tijdens de jaren '80, na de onderdrukking van Solidarnosc (een ondergrondse vakbeweging onder leiding van Lech Walesa, die uitgroeide tot een politieke massabeweging tegen het communistische beleid) kwamen al meer dan 2000 Polen naar België, vooral op de vlucht voor de onderdrukking. Het waren voornamelijk hoog opgeleiden, afkomstig uit grote steden. Dat profiel zou met de jaren sterk veranderen, wanneer vooral economische migratie meer toeneemt. De derde golf komt voornamelijk uit dezelfde regio, met name het armer 'Podlasie', dat gelegen is in het Noord-Oosten van Polen en aan Wit-Rusland en Oekraïne grenst.

Die economische migratie hangt samen met het Poolse beleid. Al in de jaren zeventig versoepelde het Poolse regime de voorwaarden voor het bekomen van een korte termijn reisvisum. Sommige Polen zouden dan als toerist naar België komen, om hier dan clandestien werk te zoeken. Het ging vooral om tijdelijk verblijf, met de bedoeling hier snel geld te verdienen en dan terug te keren. Dat clandestien werk is vrij stereotiep: vrouwen komen terecht in oppaswerk, huishoudelijke taken als poetshulp, voor ouderen zorgen,... terwijl clandestiene Poolse mannen vooral werk vinden als vakwerker of klusjesman in de bouwsector. Wanneer in 1991 de visumplicht voor Polen zelfs helemaal wordt afgeschaft, zal deze stroom clandestiene Polen enkel toenemen.

Een **vierde golf** Polen zou op gang komen wanneer Polen (net zoals zeven andere lidstaten) in 2004 lid wordt van de EU. Zoals gezegd houdt dat lidmaatschap niet in dat Polen direct ook in België mogen komen werken. In de praktijk zijn er verschillende groepen Poolse werkers (groepen die we ook aantreffen onder mensen uit de andere nieuwe EU-lidstaten).

Polen in Antwerpen

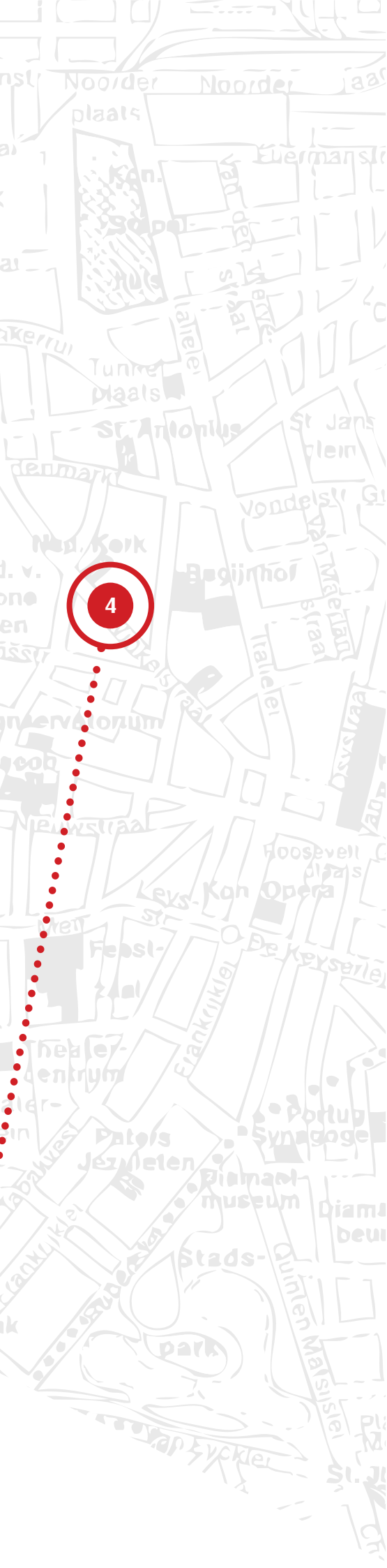
De Polen in Antwerpen zijn zich in dezelfde algemene golven als hierboven beschreven hier komen vestigen. Ze vormen nu de derde grootste groep niet-Belgen (na de Marokkanen en de Nederlanders) en zijn ook de derde grootste groep rechthebbenden bij Onthaalbureau Inburgering Antwerpen.

Het **profiel** van die Polen is de laatste 10 jaar erg veranderd. Tien jaar geleden waren 60 à 70% van de Polen hier nog alleenstaande mannen, wiens gezin nog was achtergebleven in Polen. Ze werkten hier in het zwart (in de bouw of poetshulp) of later in een knelpuntberoep. Na enkele jaren knelpuntberoep kan men zijn verblijf echter regulariseren, wat maakt dat heel wat Polen ook hun gezin hebben laten overkomen. Waar tien jaar geleden nog een overgroot deel van de Polen zonder wettig verblijf was, is dat nu verschoven naar een minderheid. Na een wettelijk verblijf verkregen te hebben, konden veel Polen ook aan de slag in sectoren buiten de knelpuntberoepen. Ze zitten nu ook in andere functies, zoals het bankwezen en de middenstand.

De Poolse winkels in Antwerpen kenden de laatste tien jaar dan ook een sterke vlucht: Poolse slagers, bakkers, DVD-winkels en andere in Poolse producten gespecialiseerde zaken. Wie andere producten uit Polen wil, of pakjes wil versturen naar Polen, kan op verschillende plekken in Antwerpen terecht. Poolse busfirma's rijden wekelijks af en aan tussen Polen en Antwerpen; aan het Crowne Plaza Hotel aan de Singel is één van de haltes. Het is slechts 10 uur rijden naar de grens van Duitsland met Polen.

De **integratie** van de Polen binnen de Antwerpse gemeenschap is vrij vlot gelukt.

Poolse kinderen hebben zoals alle kinderen schoolplicht, en gaan naar Belgische scholen. In Antwerpen wordt ook een Poolse school georganiseerd: zoals in vele grote steden ter wereld én volledig gefinancierd door het Poolse ministerie van onderwijs. Sinds acht jaar wordt dit in het Sint-Jan-Bergmanscollege georganiseerd: op woensdagnamiddag en zaterdag de hele dag kunnen kinderen van Poolse ouders daar les krijgen in de Poolse taal, geschiedenis, cultuur en tradities. Die school is voor veel Polen belangrijk: er gaan zo'n 500 kinderen naar toe tussen 7 en 18 jaar.

De Poolse gemeenschap in Antwerpen is vrij ongestructureerd. De paar Poolse verenigingen die Polen willen samen brengen komen moeilijk van grond. Antwerpse Polen zien elkaar vooral in en rond de Poolse kerk op zondag, op het kruispunt tussen de Grote Steenweg en de Fruithoflaan, in Berchem. Niet dat Polen zo katholiek zijn (dat is er, net zoals bij ons, de laatste generaties sterk aan het uitgaan) maar vooral omdat het een plek blijft van sociaal contact en uitwisselen van weetjes, jobs e.d.

In het begin van de Poolse inwijking woonden de Polen sterk geconcentreerd: rond de Kievitstraat en de Belgiëlei. Met de stabilisatie van het verblijfsstatuut én de loonsverhogingen bij vele Polen, zijn ze nu ook uitgezwermd naar duurdere wijken in Wilrijk en buiten de Singel.

Er zijn ook steeds meer gemengde huwelijken tussen Polen en Belgen, maar daarover meer in halte 6.

Bronnen:

Centrum Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, (2006), *Analyserapport: migratiestromen uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie naar België*

Polonianet, Kleine geschiedenis van de Polen in België, polonianet.be, 2007, p.37

ACV Bouw en industrie, Gids voor Bouwvakkers, april 2008

Matthysen R., (5/07/'07), Tevreden in de uitbuiting?, De Standaard p.22

Gesprek met Marzena Jusza